

Viladrau, el Montseny i Sant Segimon: un llibre a mig fer

ANTONI PLADEVALL I FONT

Fer anys i envellir és un do de Déu que no arriba a tots, però que els que ho podem gaudir amb una relativa bona salut hem d'agrar, tot i les clàssiques limitacions que es palpen quan es passa de la vuitantena.

Això és el que sortosament tinc el goig de constatar però, en part, lamentar perquè els anys no perdonen i quan un fa un xic d'anàlisi del que ha fet i voldria haver fet, s'adona que cal renunciar a certes il·lusions que hom tenia de jove.

Aquest és el cas del llibre *Viladrau, el Montseny i Sant Segimon*, que entorn el 1965 havíem planejat amb el rector de Viladrau i uns quants erudits locals i estiuejants, entre ells l'amic Joan Mon i Pascual.

Jo era aleshores un jove capellà d'una trentena d'anys, aficionat a la història des de molt jove i especialment al Montseny; per això visitava sempre que tenia ocasió l'Arxiu parroquial de Viladrau, aleshores guardat a la rectoria del poble i ara a l'Arxiu Episcopal de Vic.

Fill de Taradell, poble de la falda del Montseny, havia començat a escriure treballs d'història a la revista *Taradell* el 1952, creada per Mn. Joan Vilacís el 1949, i a la revista *AUSA* de Vic, creada el 1952 pel Dr. Eduard Junyent, com a portaveu del Patronat d'estudis Osonencs, on l'any 1955 hi vaig publicar el primer treball sobre el Montseny o sobre la parròquia de Sant Martí de Viladrau.

Com és conegut i publicat més d'una vegada a *Monografies*, Taradell i Viladrau són dos pobles d'història durant molts segles agermanada per pertànyer al terme senyorial del castell de Taradell. Terme que també integraven les parròquies de Santa Eugènia de Berga i Santa Maria de Vilalleons, un ampli terme d'uns 95 km² que anava del pont del Gurri de l'entrada de Vic al cim del Matagalls.

D'aquest terme a finals del segle XIV es varen separar una part de les parròquies de Santa Eugènia de Berga i de Vilalleons, que varen passar a formar part del terme de Vic, amb la categoria de "carrers de Vic".

Taradell i Viladrau varen continuar units fins a la fi dels dominis senyorials, entre el 1830 i el 1840, i es coneixien com la baronia de Taradell i Viladrau, amb una única cúria senyorial i quan el batlle era d'una parròquia el sotsbatlle ho era de l'altra.

El castell de Taradell conserva encara gran part del seu mur perimetral i bases d'edificacions interiors, entre elles de la capella de Santa Creu del Castell. Es troba sobre un cim de 803 metres que acaba amb un gran penyal i una balma que sustentaven el castell. L'entorn i camí d'accés al castell, des de l'antic camí ral de Viladrau, és un indret de molta bellesa natural i un excel·lent mirador d'Osona i de la part osonenca del Montseny.

Fou la recerca de documentació pel llibre projectat, però encara inèdit, el que movia la meua recerca de notícies a l'Arxiu de Viladrau i a masies de la seva parròquia, sobretot dels casals d'Espinzell i de la Sala de Viladrau i, com no cal dir, de Sant Segimon.

El castell era una fortalesa de defensa i punt d'unió del seu gran terme però els senyors del castell no hi residiren mai, sinó que ho feren molts segles en les esmentades cases senyorials d'Espinzell, on tenien residència parada els Taradell i més tard els Vilademany, cognoms de la família senyorial i a la Sala hi passà a residir a principis del segle XIV la branca dels Vilademany, que tenia la castllania o la guarda del castell, cosa que acabà de vincular Taradell i Viladrau.

Deixant-nos de qüestions marginals i retornant al llibre proposat sobre *Viladrau, el Montseny i Sant Segimon*, és per fer aquest llibre que vaig anar aplegant materials, i, quan en tenia algun tema un xic arrodonit, en vaig començar a fer capítols i apartats, alguns dels quals va aprofitar en bon amic Don Antoni d'Oriola Cortada, de la família dels propietaris de la Vila de Viladrau, comtes de la Vall de Merlés, barons d'Eroles i senyors emprivers del bosc del Montseny, que va publicar-los com a Nadales per als seus familiars i amics.

La Sala de Viladrau (fotografia de J.M. Panareda).

Creada la Societat d'Amics del Montseny, vers el 1985, el seu president Sr. Isidre Bofill, amo del mas Noguer, va decidir amb els Amics del Montseny que seria una bona activitat de la societat fer una publicació que aplegués treballs que fessin conèixer i estudiar el Montseny.

Coneixedor dels meus treballs ja publicats l'amic Isidre Bofill em va cridar i em va proposar donar forma a un primer volum sobre les projectades *Monografies*, cosa que va deixar al meu criteri i que vaig fer recollint els treballs ja publicats i fent-hi una introducció que em va semblar adient. Així naixien les *Monografies* que em varen lligar molt més al Montseny i que he mantingut al llarg de 32 anys.

En demanar-me una col·laboració enguany, ocupat de moment per alguns treballs compromesos, vaig creure que seria un greuge no correspondre-hi, després de tants anys d'estar integrat a la direcció, per això he fet aquest treball mig de records personals i mig amb aportació d'algunes de les notícies que tinc encara inèdites i que poden ser d'interès per a nous investigadors.

Demano disculpes per la seva singularitat i inconnexió del treball, però no dubto que pot ser d'interès per a tots els qui estimen el Montseny, sobretot

l'osonenc o el qui mira el Pirineu, del tot nevat quan redacto aquestes notes.

Una gran part de nous materials útils per a la història del Montseny es troba avui dia a l'*Archivo Histórico Provincial de Zaragoza*, depenent de la *Diputación General d'Aragó*, on han anat a parar els documents dels antics senyors del Montseny que per diferents casaments i aliances tingueren els cognoms de Taradell, Vilademany, Blanes, Oms, Vescomtes de Joc, Bournonville, Marquesos de Rupit, Vescomtes d'Aranda i Ducs d'Hijar o Hixer. Com a model transcrivim un dels documents guardats en aquest arxiu i altres procedents de l'Arxiu Parroquial de Viladrau, copiats o extractats fa una colla d'anys.

Allà vaig fer-hi algunes curioses troballes, com aquesta que poso, únicament com a model, de la Secció Casa ducal de Hijar, Sala I, nº 215; un de tants documents que encara cal espigolar.

Ara hoiats que us fa assaber a tuyt generalment l'onrat en Pere de Vilarmau per manament del molt honorable moss. Arnau de Vilademany hi de Blanes, senyor del Castell de Taradell, que neguna persona estranya ni privada no gos metra bestiar gros ne menut ni porchs en la faya ni en los boschs del port de Monseny, los quals són del honorable mossèn Arnau, sots pena de X lliures e del bestiar a perda.

E més mana lo dit honorable que nenguna persona meta nengun bestiar en los dits boschs mentre no haya pactat amb dit senyor quants caps hi voldria metra, sots la dita pena.

Item que sots la dita pena que nangun noy gos tallar arbres qui lev fruyt sots la dita pena de la qual pena haurà la terça part lo acusador.

Item que nangun qui haia tallat ni brostrat en lo bosch, que haia retra comta dins l'any quants arbras hy a tallat sots la dita pena.

A XII del mes de novembra de l'any M CCCC XXXVI en Pere de Belloch per manament del honrat en P. de Vilarmau lochtinent de batle del terma del Castell de Taradell havia publicada la damunt dita crida en la plaça de Viladrau devant molta quantitat de pobla, fo fet lo dia e any desusdit.

Amb crides semblants es feien conèixer els decrets del senyor, perquè no es podien posar bans o escrits, car poca gent sabia de lletra.

Però no cal oblidar mai el vell arxiu parroquial de Viladrau, ara guardat a l'Arxiu Episcopal de Vic, on a més de moltes crides semblants a aquestes hi ha moltes altres notícies sobre la vida medieval per aquests indrets; amb la referència a algunes d'aquestes interessants notícies.

Així del volum "Cort del batlle de 1391 a 1476" del vell Arxiu parroquial de Viladrau extractem algunes d'aquestes crides.

N'hi ha prohibint caçar en particular “estors, falcons, esparvers, soriguers i altres aus de rapinya” sense autorització del senyor i encara si es tenia autorització el batlle podia triar per a ell les peces millors (16 agost de 1411).

Altres obliguen als que anaven a treballar al camp i al bosc que hi vagin portant les seves armes perquè circulaven persones dolentes i bandejades, i hi havia l'obligació d'acudir en ajuda allà on algú cridés “Viafors” per auxiliar-lo (18 de març de 1436).

El batlle tenia un guarda bosc, anomenat el *forester* que vigilava pels dominis del senyor perquè ningú sense autorització tallés arbres, cacés tudons o hi introduís bestiar sense permís.

A vegades es parla dels molins serradors, dels quals ja s'ha parlat en un anterior treball, prohibint prendre'n fusta i marcant el preu de la fusta que s'hi volgués serrar. Així en un arrendament del 21 de gener de 1438 es pacta que s'han de pagar 2 sous per cada arbre que es talli del gènere dels avets i 12 diners per qualsevol altre arbre, menys gavarres, arços i bessos.

També és molt interessant l'existència d'un molí d'esmolar, que servia tan per esmolar les eines del treball rural com les armes de defensa o d'atac. Un parell o tres de vegades als documents trobats a l'arxiu de Viladrau parlen del molí d'esmolar, però la referència més clara és en un document de l'11 de setembre del 1390 en el qual Arnau Tallabosc, *faber* o ferrer, que viu a la sagrera de Viladrau, encomana a Bernat Serra, també treballador, el molí d'esmolar que hi ha a la parròquia de Viladrau, prop el Mas Berfull (*Vert fuy*) o sigui vers l'actual Molí de la Barita, amb el pacte i condició que dit Bernat no gosi esmolar per ningú més sempre que en Sr. Arnau en tingui necessitat. El més notable és quan diu que quan treballi pels altres hagi de cobrar dos sous per esmolar una dotzena de sagetes o dards i quatre sous i sis diners per cada dotzena de ferros de llança. Entre els testimonis hi signen Bernat de Figueró, torner, que viu a Viladrau, i Bernat Serra, que viu a la sagrera (Arx. Viladrau, Manual del rector Bernat Viaplana, començat el 1390, fol.17).

Donem referència d'aquests tipus de notícies molt breus i secundàries que són petites perles per conèixer detalls de la vida i ocupacions dels nostres avantpassats.

Acabem aquestes notícies soltes amb una relació escrita pel rector Gaspar Casademunt, en el manual que porta el seu nom, on dóna la llista del dret de menjars o comestions que cada mas ha de pagar al rector, inicialment era un àpat o dinar o bé l'equivalent de dos sous o tres quartons per mas. Si era un mas afocat o habitat la tributació era l'esmentada, sinó només la

meitat d'ella pels masos rònecs o deshabitats, les terres dels quals formaven la propietat de cada mas.

Donem la llista que és la següent perquè en ella hi consten els masos amb vida i el nombre de masos deshabitats que s'uniren als masos existents, despoblats la majoria d'ells per les pestes i despoblaments que s'iniciaren a mitjan segle XIV sobretot després de les pestes que seguiren després del 1348 amb la famosa pesta negra; o sigui que el 1598 la parròquia de Viladrau tenia 26 masos que absorbiren les terres de 60 masos antics deshabitats, cosa que dona pel terme de Viladrau uns 80 masos abans del gran despoblament rural.

- *Mas Vilarmau.*
- *Mas Pujolar*, té unit el mas Noguer.
- *Mas Miquel*: masos Vinyes i mas Torner.
- *Mas Casadavall*: masos Llobet, Compte, Ciuirol, Boscà i Rifà.
- *Mas Corts*: masos Costa, Pujol i Castanyer.
- *Masnou*: mas Montblanc.
- *Mas Strany*: masos Pallerols, Comas, Esteve i Font de Montalt.
- *Mas Noguera*: mas Casadevall d'Osor, mas Vidal de Montalt i mas Pujada.
- *Mas Osor o Ozor.*
- *Mas Vidal*: masos Riera i Puigcendrós.
- *Espinzella*: la casa d'Espinzella, mas Pujol d'Espinzella, mas Taiadella, mas València i mas Serradell.
- *Mas Vertfull*: mas Puig, meitat del mas Plans i mas Bou.
- *Mas Molins*: mas Gaix, mas Canal i mas Gorns.
- *Mas Gat o Gorgodany*: mas Pratllonc.
- *Mas Puig de la Vall*: masos Joanet, Roca i Sauladell.
- *La Sala*: lo Campdor: Mas Serra, Soler, Maioles i mas Casals.
- *Bosch*: Masoveria de Tiratori, Rogera i meitat del mas Plans.
- *Rusquelles*: Mas Pons, Montfalcó i Serra.
- *Segalàs*: Mas Mirambell.
- *La Vila*: Mas Puigdot i Simó de Puigdot.
- *Martí d'avall*: mas Tudó i mas Figueriu.
- *Martí d'amunt*: tot sol.
- *Arquer*: mas Gènova i mas Soler.
- *Mas Pujol*: mas Constans i Casal draper.
- *Mas Alemany*: mas Balasch i mas Pedrosa.
- *Ferrer*: fa la ferrer tres quartans per lo mas Busquets.
- Lo mas Puig fàbregues de parròquia de Vilalleons; fa per lo mas Prats.

D'alguns d'aquests masos deshabitats n'ha restat algun vestigi, d'altres només el nom com a topònim.

Amb aquesta un xic deslligada relació cloem la petita contribució d'enguany a les nostres *Monografies*. Són notícies que altrament haurien format part del llibre vàries vegades citat de *Viladrau, el Montseny i Sant Segimon*, un futurible que esperem que algun moment, amb aquest o un altre nom, sigui una realitat.

